OIKEUSMINISTERIÖ

OM, Johdon tuki
EaT Mikko Aaltonen

9.1.2019 VNS 7/2018 vp

Asia: Asiantuntijalausunto valtioneuvoston selonteosta ”Eettistä tietopolitiikkaa tekoälyn aikakaudella” (VNS 7/2018 vp)

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle

Selonteon mukaan tietopolitiikan tavoitteena on edistää ja tehostaa tiedon jalostamista ja hyödyntämistä yhteiseksi hyväksi sekä tunnistaa ja estää väärinkäyttöä. On tärkeää hahmottaa, että tietopolitiikan lohko on pelkkää tekoälyä tai koneoppimista laajempi kokonaisuus, johon liittyy muun muassa tietoperustasta huolehtiminen ja teknologinen kehitys yleisemmin. Oikeusministeriö katsoo, että selonteossa on käsitelty tasapainoisella tavalla tekoälyn ja tietovarantojen nykyistä laajemman hyödyntämisen mahdollisuuksia ja uhkia. Hahmotellut eettisen tietopolitiikan suuntaviivat ovat linjassa selonteon jälkeen julkaistujen (18.12.2018) Euroopan unionin korkean tason asiantuntijaryhmän (”AI HLEG”) laatimien luonnossuositusten kanssa.

Suomi on maailman johtavia demokratioita ja kansalaisten oikeudet toteutuvat kansainvälisesti vertaillen kiitettävällä tavalla. Selonteossa todetaan, että tavoiteltu eurooppalainen edelläkävijyys eettisesti kestävässä tietotaloudessa rakentuu ihmis- ja perusoikeuksien, ihmislähtöisyyden, ja luottamuksen varaan. Teknologinen kehitys voi vaikuttaa perusoikeuksien toteutumiseen sekä myönteisesti että kielteisesti, ja on mahdotonta yleisellä tasolla ennustaa, miten tekoälysovellusten nykyistä laajempi hyödyntäminen vaikuttaa oikeuksien toteutumiseen. Paljon riippuu siitä, millaisiin käyttötarkoituksiin tekoälysovelluksia kehitetään. Tekoälysovellusten käyttöönoton oikeudellisia ja eettisiä edellytyksiä on siksi tärkeää arvioida tapauskohtaisesti.

Selonteossa on nostettu esiin tärkeitä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyviä kysymyksiä, jotka ovat ajankohtaisia tekoälysovellusten kehittyessä, ja joista käydään tällä hetkellä aktiivista kansainvälistä keskustelua. Yksi keskeinen kysymys on algoritmipohjaisen päätöksenteon mahdollinen syrjivyys. Tällainen syrjivyys voi syntyä ihmisten tekemiä päätöksiä koskevasta opetusdatasta, joka perustuu valmiiksi vinoutuneisiin käytäntöihin, joita ei riittävällä tavalla tunnisteta algoritmin opetusvaiheessa. Toisaalta tällaisten mekanismien paljastaminen voi auttaa parantamaan nykyisiä toimintatapoja. Suomen laadukkaiden tietovarantojen tutkimuskäyttö on siten tärkeä osa tietopolitiikan kokonaisuutta.

Yhdenvertaisuuden lisäksi koneoppimisen ja tekoälyn soveltamisella voi olla vaikutusta useiden muiden oikeuksien toteutumiseen kuten sanan- ja ilmaisunvapauteen, osallistumisoikeuksiin ja oikeussuojakeinoihin. Avoimet ja selkeät toimintatavat perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen ja tekoälysovellusten vaikutusten arvioimiseksi ovat keskeisiä. Tietosuojasta ja tietoturvasta huolehtiminen

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

on erittäin tärkeää, ja tekoälyn käytössä ja tiedon avaamisessa erilaisiin käyttötarkoituksiin on otettava huomioon henkilötietojen suoja.

Kuten selonteossa todetaan, sekä algoritmien että niiden käyttämän tietopohjan tulee olla mahdollisimman läpinäkyviä. Kansalaisille on turvattava mahdollisuus saada ymmärrettävää tietoa heitä koskevien päätösten perusteista myös tilanteissa, joissa päätökset tehdään osin ”tukiälyn” avustamana tai kokonaan koneellisesti. Tämä vaatimus koskee siis algoritmien selitettävyyttä. Tässä yhteydessä on lisäksi huomioitava EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen asettamat rajat henkilötietojen käsittelyyn liittyvälle automaattiselle päätöksenteolle.

Euroopan unionissa tapahtuvan lainsäädäntö- ja muun kehityksen ohella on perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta tärkeää seurata myös Euroopan neuvoston toimintaa, joka on viime aikoina aktivoitunut tekoälyä koskevissa kysymyksissä. Euroopan neuvoston Suomen puheenjohtajuuskaudella järjestetään helmikuussa 2019 korkean tason konferenssi, jossa käsitellään tekoälykehityksen vaikutuksia ihmisoikeuksiin, demokratiaan ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen.

Oikeusministeriöllä ei ole yksityiskohtaisia kommentteja selonteon tietosuojaa ja tietojen käsittelyä koskevilta osin. Ministeriö on käytännössä tiiviisti mukana ainakin pääosassa näihin kysymyksiin liittyvää valmistelua ja selontekoon valittu esitystapa on luonnollisesti aihepiirin laajuudesta johtuen verraten yleisluonteinen. Se ei siksi nosta esiin oikeusministeriön vastuulla olevia substanssikysymyksiä.